

Közép-európai közvélemény:

Családi konfliktusok a közép-kelet- európai országokban

A Central European Opinion Research Group
(CEORG) havi rendszeres közvéleménykutatása

2002. február

CEORG – Central European Opinion Research Group

A Közép-Európai Közvéleménykutató Társulás (Central European Opinion Research Group, CEORG) három közép-kelet-európai ország, Csehország, Magyarország és Lengyelország egy-egy, társadalom- és közvéleménykutatással foglalkozó intézetének közös vállalkozása. A közös intézmény 1999. január 1. óta működik. Alapítói:

CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění (Csehország)

TÁRKI – Társadalomkutatási Intézet Rt. (Magyarország)

CBOS – Centrum Badania Opinii Społecznej (Lengyelország)

Az együttműködés keretén belül minden hónapban egy, a három országban azonosan megfogalmazott, négy-öt kérdésből álló blokk kerül az Omnibusz kérdőívekre. A kérdések minden hónapban egyetlen témára vonatkoznak. A témák között találunk olyanokat, melyek periodikusan, féléves vagy éves gyakorisággal megkérdezésre kerülnek. Így félévente mindhárom országban, a felnőttkorú lakosságot reprezentáló minta tagjait arra kérjük, értékeljék saját anyagi helyzetüket és az ország gazdasági állapotát, illetve megkérdezzük őket várakozásaikról is ezen a két területen. Ezzel egyidőben azt is tudakoljuk, miként vélekednek saját országuk kormányának és az ellenzéknek a legutóbbi parlamenti választások óta eltelt időszakban kifejtett tevékenységéről, valamint a demokrácia állapotáról. Éves gyakorisággal érdeklődünk a három ország lakosainak a NATO-tagsággal és az európai uniós csatlakozással kapcsolatos véleményéről. A nem állandó kérdések között a legkülönbözőbb, a társadalomkutatás szempontjából releváns témakörök szerepelnek. Az ily módon rendelkezésre álló adatok alapján gyorsjelentések és publikációk készülnek.

Az adatfelvételről

Az adatfelvétel mindhárom országban személyes megkérdezés révén, az egyes országok felnőttkorú lakosságát nem, életkor, iskolai végzettség és lakóhely szerint reprezentáló mintán készül. A mintanagyság Csehországban 1000-, Magyarországon 1500-, Lengyelországban 1100 fős. Az adatok elemzéséből minden hónapban gyorsjelentés készül.

Családi konfliktusok a közép-kelet-európai országokban

A közép-kelet-európai országok összehasonlító vizsgálatában 2002. februárjában a családi konfliktusokat helyeztük a középpontba. Magyarország mellett Lengyelország, Oroszország és Bulgária vett részt ebben a vizsgálatban. A kérdések a családi konfliktusok gyakoriságáról, a vitában résztvevő családi állásáról és a nők otthoni bántalmazásáról szólnak. Magyarországon 1516 főt, Lengyelországban 954 főt, Oroszországban 1600 főt, Bulgáriában pedig 1194 főt kérdeztek meg.

A legtöbb konfliktus az orosz, a legkevesebb pedig a lengyel családokban fordul elő a négy vizsgált ország közül, amennyiben a ritkán vagy soha nem veszekedő családoknak az összes családhoz viszonyított arányát tekintjük. A magyarok között vannak a legnagyobb arányban olyan családok, melyekben előfordulnak viták, függetlenül azok gyakoriságától. Mind a négy országban, így Magyarországon is a legjellemzőbb a házastársak közti vita, ezt követi a szülő-gyerek konfliktusok gyakorisága. Az otthoni nőbántalmazást indirekt módon, a bántalmazott nőket személyesen ismerők gyakoriságával mértük. Ebből a szempontból kiemelkednek az oroszok, itt a legnagyobb a bántalmazott nőket ismerők aránya, míg Magyarországon és Lengyelországban találtuk a legritkábbnak a nőbántalmazást ezzel a kérdezési móddal.

Először a viták, veszekedések gyakoriságára voltunk kíváncsiak. A magyar válaszolók közel 15%-ának családjában legalább heti rendszerességgel van valamilyen konfliktus. Gyakorlatilag ugyanilyen nagyságrendű a havonta néhányszor vitázó családban élő válaszolók aránya, illetve azok is közel ennyien vannak, akiknek a családjában – állításuk szerint – még sosem volt vita. A minta felét olyan válaszok teszik ki, amelyek csak ritkán vitáznak. A válaszmegtagadók aránya (3,6%) alacsonynak mondható a téma érzékenységéhez képest. (1. táblázat) A nők és a budapestiek az átlagosnál hajlamosabbak soha nem veszekedő családokról beszámolni.

Gyakran (legalább hetente) veszekedő családok legnagyobb arányban Oroszországban élnek, legkisebb arányban pedig Lengyelországban. Ugyanez a két ország áll a ritkán vagy soha nem vitázó családok aránya szerinti rangsor két végpontján: a lengyelek háromnegyede, az oroszok fele sorolta ide családját. Legtöbben Lengyelországban élnek olyanok, akiknél – saját bevallásuk szerint – még sosem volt családi veszekedés, legkevesebben pedig éppen Magyarországon. A bolgárok minden szempontból közepes pozíciót foglalnak el a családi konfliktusok alapján e négy ország között, bár a válaszmegtagadók aránya náluk a legmagasabb. Érdekes, hogy a majdnem minden nap veszekedő családok aránya Lengyelországban éppen fele a többi országban mért aránynak. (1. táblázat)

1. táblázat
Az Ön családjában milyen gyakran szoktak előfordulni viták,
veszekedések vagy konfliktusok?
 (Az érvényes válaszok arányában)

	Magyarország	Lengyelország	Oroszország	Bulgária
majdnem minden nap	3,9	2,0	3,9	3,9
hetente egyszer-kétszer	9,9	5,1	12,4	7,7
havonta néhányszor	16,9	14,3	22,5	17,0
csak nagyon ritkán	52,1	49,7	31,1	54,6
még soha sem fordult elő	13,6	28,1	22,8	17,0
Válaszmegtagadó	3,6	0,8	7,4	8,8
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Előzetesen arra számítottunk, hogy a válaszadók igyekeznek eltitkolni a családon belüli vitákat, veszekedéseket. Ehhez képest viszonylag alacsony volt a konfliktusmentes együttélésről számot adók aránya. Ez azonban nem feltétlenül a valóságban tényleg nem vitázó családok arányát tükrözi, inkább arra utal, hogy az egyes országokban mennyire erős norma a békés családi élet látszatának fenntartása a külvilág felé. Az e kérdésre kapott válaszok tehát – a kérdés kényes témája miatt – nem csupán a kérdés szövegének szó szerinti tartalma alapján értelmezhető, hanem a magánéletre vonatkozó egyik társadalmi norma felől is szemlélhető. Emellett azonban fontos megjegyezni azt is, hogy a kérdésben szereplő „családi vita, konfliktus, veszekedés, félreértés” olyan tág fogalmak, amelyen mindenki mást ért, azaz amit az egyik családban veszekedésnek tekintenek, azt lehet, hogy máshol csak egy jelentéktelen nézeteltérésként aposztrofálnak.

A családi konfliktusokról kialakult képet árnyalhatja, hogy a család mely tagjai között jellemző leginkább vitás helyzet kialakulása. Magyarországon legjellemzőbb a házastársak/élettársak közti vita. Gyakoriságát tekintve második helyen áll a kérdezett és a gyerek(ek) közti konfliktus: a válaszok 16%-a érkezett ebbe a kategóriába. Érdekes azonban, hogy nem csak Magyarország, hanem a többi vizsgált ország esetében is rendre nagyobb arányban találjuk azokat a válaszokat, amelyekben a kérdezett felnőtt és gyereke közti vitáról hallunk, és jóval kisebb arányú a másik szülő (azaz a házastárs vagy élettárs) vitájára utaló válasz. Mindez természetesen abból is fakad, hogy a megkérdezett válasza mérlegelésekor azokra az emlékeire támaszkodik, amelyekben maga is résztvevő valamely családi vitában. A jellemzőbb családi viták közé tartozik a magyar családokban a szülők egymás közötti, vagy szülő-gyerek vitán kívül (ide értve a kérdezett és valamely szülője, illetve a kérdezett két szülője közti vitát) a kérdezett vagy a házastárs/élettárs, illetve valamely másik családtag közti konfliktus. Magyarországon adták a legtöbben a négy ország közül azt a választ, hogy mindenki mindenkivel veszekszik, és itt választották a legkevesebben azt, hogy a vita résztvevői alkalmanként változnak, azaz nincs tipikus felállás a konfliktusokban. (2. táblázat)

2. táblázat
A család mely tagjai között fordulnak elő leggyakrabban ilyen félreértések?
(Az érvényes válaszok arányában)

	Magyar- ország	Lengyel- ország	Orosz- ország	Bulgária
Köztem és a gyereke(i)m között	15,5	9,4	11,5	9,4
Köztem és a házastársam (élettársam) között	38,3	42,1	42,4	30,0
A házastársam és a gyerek(ek) között	2,6	3,7	8,6	2,7
A gyerekek között	3,6	5,3	2,1	2,8
Köztem és a család más tagjai vagy a házastársam/élettársam és a család más tagjai között (anyós, após, nagyszülők stb.)	7,4	5,0	5,9	5,5
Köztem és a szüleim között	8,8	8,3	10,0	7,5
A szüleim között	1,7	2,9	1,9	2,1
Alkalmanként változó	11,8	17,8	13,5	29,1
Mindenki veszekszik mindenkivel	6,7	3,9	2,7	4,4
Egyéb helyzet	2,6	1,3	–	–
Válaszmehtagadó	1,2	0,3	1,2	6,4
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

A lengyeleknél és az oroszoknál még a magyarokhoz képest is jellemzőbb a kérdezett és a házastárs vagy élettárs közti vita, míg a Magyarországon kívüli három ország mindegyikében alacsonyabb a kérdezett és gyereke közti veszekedés. Bulgáriában és Lengyelországban a legritkább a négy ország közül a generációk (szülő-gyerek) közti konfliktus, függetlenül attól, hogy a kérdezett a szülő vagy a gyerek ebben a kapcsolatban. A bolgároknál jellemző továbbá legkevésbé a házastársak veszekedése (ismét függetlenül attól, hogy a kérdezett saját házasságáról, vagy szülei kapcsolatról van-e szó), ugyanakkor itt a legtöbb a bizonytalan besorolású konfliktusok aránya, azaz itt válaszolták a legtöbben azt, hogy helyzete válogatja a családi perpatvar résztvevőit. (2. táblázat)

Bármennyire is igyekszik egy család a négy falon belül tartani magánügyeit, mégis kitudódhatnak még a fajsúlyosabb veszekedések is. Könnyebben derül ki olyan családi veszekedés, aminek hallható vagy látható nyoma van, így utóbbira lehet példa a feltételezhetően még mindig relatíve gyakori, de jobbra elhallgatott otthoni nőbántalmazás. A kutatásban résztvevő országok közül csak Magyarországon nem kérdeztük meg – módszertani okok miatt – direkt módon azt, hogy a kérdezettel előfordult-e már, hogy házastársa vagy élettársa megütötte őt egy veszekedés közben. Magyarországon az otthoni nőbántalmazás elterjedtségét és gyakoriságát csak azzal – a többi országban is feltett – indirekt kérdéssel mértük, hogy ismer-e a megkérdezett személyesen olyan nőt, akit a férje vagy az élettársa megütött veszekedés közben. (3. táblázat)

A magyarok számolnak be a legkisebb arányban a férje/élettársa által valaha is bántalmazott nőismerősről: csupán minden harmadik megkérdezett ismeretségi körébe tartozik bántalmazott nő. Az oroszok esetében találkozunk közvetett módon a legtöbb olyan nővel, akit megütött a férje; minden kategóriában itt a legmagasabb azon válaszolók aránya, akik egy-két, néhány vagy sok ilyen nőt ismernek. Bulgária a következő ebben a felsorolásban, azaz itt van még tudomásunk a többi országhoz képest sok bántalmazott nőről, míg Lengyelországban a magyar arányoktól csak kevéssel térnek el a „bántalmazási” mutatók.

3. táblázat
Ismer-e személyesen olyan nőt, akit a férje vagy élettársa
megütött veszekedés közben?
 (Az érvényes válaszok arányában)

	Magyarország	Lengyelország	Oroszország	Bulgária
Sok ilyen nőt ismer	3,4	3,8	11,0	8,5
Néhány ilyen nőt ismer	7,7	12,6	20,4	13,5
Egy-két ilyen nőt ismer	18,3	20,6	20,6	20,6
Egyet sem ismer	67,9	63,0	38,5	46,3
Választagadó	2,6	–	9,4	11,2
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

A magyar válaszolók esetében a községben élők felülreprezentáltak azok között, akik sok bántalmazott nőt ismernek, a budapestiek pedig azok között, akik egyet sem. Ez az eltérés – az életmódbeli és a normák terén mutatkozó különbségek mellett – a két közeg eltérő társadalmi életéből is adódhat, minthogy a falusi társadalom a lokális információk áramlása terén valamelyest nyitottabb, mint a nagyvárosi társadalom. A többi társadalmi-demográfiai változó mentén nincsenek kiemelkedően sok vagy kevés bántalmazott nőt ismerő csoportok.